

SO 335

355

22. การพัฒนาการเกษตร

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม โดยมีการเกษตรเป็นสาขาวิชาเศรษฐกิจหลักของประเทศไทย และทั้ง ๆ ที่ตระหนักใจกันดีทุกฝ่ายว่า ความล้าหลังของอาชีพเกษตรนั้นเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อความมั่นคงของประเทศไทย แต่กระนั้นก็ตาม งานแก้ไขปัญหาและพัฒนาการเกษตรกลับก้าวหน้าไปอย่างเชื่องช้าที่สุด ทุกวันนี้เกษตรกรจำนวนไม่น้อยได้ลงทะเบียนด้วยนวนชาวไทยไปประกอบอาชีพอื่น เพราะอาชีพเกษตรไม่สามารถยึดถือเป็นงานสร้างเนื้อสร้างตัว แต่โดยที่ขาดความรู้และความชำนาญในสาขาวิชาอาชีพอื่น ส่วนใหญ่จึงต้องขึ้นอาชีพเป็นลูกจ้าง และกรรมกรซึ่งก็ยังคงมีรายได้ต่ำอยู่นั่นเอง มีหน้าที่การเคลื่อนย้ายถ่ายเทเข้ามาในเมืองหลวงหรือตัวเมืองที่เจริญเพื่อหาช่องทางทำงานดังกล่าวข้างก่อให้เกิดปัญหาสังคมและเศรษฐกิจนานัปการอีกด้วย ความจริงการที่เกษตรกรทั่วไปเปลี่ยนไปหาอาชีพอื่นกันนั้น น่าจะเป็นการดี ถ้าหากการหันเหลี่ยมเปลี่ยนแปลง เช่นที่ว่าสืบเนื่องมาจากการปฏิรูปการเกษตรกรรมประสบผลสำเร็จ เช่น เกิดจากการที่เกษตรกรก้าวหน้าถึงขั้นใช้เครื่องทุนแรงเข้าแทนที่กำลังมนุษย์ ทำให้มีแรงงานเหลือเพื่อจับสามารถถ่ายเทไปประกอบอาชีพอื่นได้ เป็นต้น แต่ความจริงที่ได้เป็นเช่นนั้นไม่ การที่ว่าเปลี่ยนของเกษตรกร เกิดจากการทำอาชีพนี้ได้ผลไม่คุ้มทุนแทนทั้งสิ้น ถ้าขึ้นดื่อตึ่งทบทำต่อไปก็มีแต่จะพากันล้มลง เพราะหนี้สินมากล้นพ้นตัว ด้วยเหตุนี้จึงต้องด้วยทางช่วยเหลือตัวเองไปตามมีตามเกิด

สาเหตุของความล้าหลังของภาคเกษตรกรรม

อันที่ร่วมความล้าหลังของภาคเกษตรกรรมเป็นเรื่องที่รัฐบาลทุกยุคทุกสมัยได้ตระหนักเป็นอันดีตลอดมา จากสาระสำคัญของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 ได้แสดงถึงนโยบายของรัฐบาลที่จะให้มีการพัฒนาการเกษตร เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ และกระจายรายได้แก่ประชาชนในชนบท ทั้งนี้ เพราะว่าประชากรประมาณร้อยละ 60 อาศัยอยู่ในชนบทและประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม และรัฐบาลได้ทุ่มเททรัพยากรเพื่อการแก้ไขดีขึ้นไปแล้วมีเช่นน้อย แต่ผลที่ได้รับดูจะเป็นไปอย่างกระแทกแต่เต็มที่ ทั้งนี้ จะสังเกตเห็นได้จากการขยายตัวของเศรษฐกิจสาขาวิชาเกษตรในอัตราต่ำ หรือบางที่ก็ถึงกลับหดตัวลงไปด้วยซ้ำ

สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ภาคเกษตรกรรมของไทยตกอยู่ในสภาพล้าหลังตลอดมานั้น ก็คือ รูปแบบหรือแนวทางในการพัฒนาการเกษตรของเรานั้นเป็นไปโดยไม่ถูกต้องเหมาะสมนั่นเอง กล่าวคือ เมื่อวิเคราะห์โดยละเอียดแล้วจะเห็นได้ว่า การพัฒนาเกษตร-

กรรมของเราเท่าที่ได้ดำเนินการมาแล้ว ส่วนใหญ่เป็นการเน้นหนักไปทางด้านการเพิ่มผลผลิต เป็นสำคัญ ทั้งนี้ โดยมีเป้าหมายว่าถ้าหากชาวไร่ชานาสามารถเพิ่มผลผลิตได้มากขึ้น เกษตรกรเหล่านั้นก็จะมีฐานะดีขึ้น ซึ่งเรื่องนี้หากเป็นความจริงเสมอไปไม่ เพราะผลิตผลเกษตรทั้งหลายนั้นมีลักษณะพิเศษสำคัญประการหนึ่งที่ไม่ควรจะมองข้ามไป นั่นก็คือเป็นความจริง ที่ว่าชาวไร่ชานารายน์ทำการเพาะปลูกพืชผลไม่มากขึ้น ชาวไร่ชานารายน์ก็จะมีฐานะดีขึ้น แต่ถ้าหากเกษตรกรทุกคนต่างก็เพาะปลูกได้ผลดีพร้อม ๆ กัน ก็ไม่แน่ว่าชาวไร่ชานารายน์จะมีฐานะดีขึ้นกว่าเดิม ทั้งนี้ ด้วยเหตุที่ราคาพืชผลจะตกต่ำนั่นเอง ดังนั้น การพัฒนาการเกษตรที่มุ่งเน้นไปในทางเพิ่มผลผลิตเพียงอย่างเดียวจึงทำให้หลักประกันที่จะทำให้ชาวไร่ชานามีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น หรือสามารถล้มตาอ้าปากได้แต่ประการใดไม่

แนวทางแก้ไขปัญหาเกษตรกรรม

การพัฒนาเกษตรกรรมจะได้ผลดีและรวดเร็วทันการ ก็ต่อเมื่อดำเนินการแก้กันอย่างถอน-root ถอนโคน และประสานงานสอดคล้องกันทุกด้านอย่างเหมาะสม นับตั้งแต่การผลิต ซึ่งประกอบด้วยการจัดสรรที่ดินในการเพาะปลูก การชลประทาน กรรมวิธีการเพาะปลูก การปรับปรุงและกำจัดศัตรูพืช ฯลฯ ตลอดไปจนถึงการปรับปรุงแก้ไขระบบตลาด ซึ่งเกี่ยวข้องกับคุณสมบัติของผู้ค้า การขนส่ง การเก็บรักษา การจัดประเภทและชั้นตามสภาพของผลผลิต รวมทั้งการกำหนดนโยบาย และแบบแผนทางการค้ากับต่างประเทศอย่างชัดแจ้ง แน่นอน และที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันอีกประการหนึ่งก็คือ การประกันหรือพยุงราคาพืชผลให้มีเสถียรภาพ โดยให้ชาวไร่ชานาได้รับผลตอบแทนคุ้มกับหยาดเหงื่อและแรงงานของเข้า ซึ่งทั้งหมดนี้จะต้องมีแผนดำเนินการแก้ไขอย่างครบถ้วนทุกด้านทุกกรณี โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรเป็นหลักสำคัญ

เท่าที่เป็นมาในอดีตตลอดจนที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ งานพัฒนาการเกษตรนอกจากจะมีแนวทางไม่ถูกต้อง และขาดความประสานเชื่อมโยงเป็นแผนต่อเนื่องนับตั้งแต่การผลิต การค้า และด้านราคาดังกล่าวแล้ว บางกรณีการแก้ไขปัญหายังกระทำในลักษณะที่สะท้อนให้เห็นถึงความไม่เข้าใจปัญหาเกษตรกรรมที่แท้จริง เป็นผลให้ดำเนินการแก้ไขไม่ถูกต้องตรงจุดอีกด้วย ในกรณีเช่นนี้นับว่าเป็นอันตรายอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะไม่ช่วยแก้ไขปัญหาทางการเกษตรแล้ว ยังเป็นการสร้างปัญหาให้แก่การอื่นและการวางแผนการเศรษฐกิจของประเทศเป็นส่วนใหญ่ซึ่งน่าอึ้งทั้งหนึ่ง

ปัญหาที่ขัดขวางความเจริญก้าวหน้าของภาคเกษตรกรรม

ถ้าหากจะจำแนกปัญหาหรืออุปสรรคที่ขัดขวางความก้าวหน้าของการเกษตรกรรมไทยแล้ว ก็จะเห็นได้ว่ามีปัญหาหลักที่สำคัญ 3 ประการด้วยกัน คือ ปัญหาด้านการผลิต ประการหนึ่ง ปัญหาทางด้านการตลาดหรือการค้าประการหนึ่ง และปัญหาทางด้านราคากลั่นผล อีกประการหนึ่ง ในแต่ละปัญหาหลักดังกล่าวมีประเด็นที่เกี่ยวข้องอีกหลายประการด้วยกัน ซึ่งขอจะสรุปได้ดังนี้คือ

1. ปัญหาทางด้านการผลิต ลักษณะเด่นของปัญหาด้านนี้คือ ผลิตภาพของเกษตรกรไทยเรอยู่ในระดับต่ำไม่ว่าจะมองในแง่อัตราผลตอบแทนต่อทุนที่ลงไป หรือมองในแง่เปรียบเทียบผลผลิตต่อไร่ของเกษตรกรไทยกับเกษตรกรของประเทศอื่น ๆ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนยิ่งก็คือการผลิตข้าวซึ่งเป็นสินค้าหลักของไทยเรานั้น ปรากฏว่าผลผลิตต่อไร่สูงสุดที่เคยทำได้ก็คือ 310 กิโลกรัม เทียบกับต่อหัววัน เก้าหลาติด และญี่ปุ่น ซึ่งอยู่ในระดับเกิน 4 ร้อย 600 กิโลกรัม แล้วจะเห็นว่าแตกต่างกันอย่างน้อยถึง 1 เท่าตัวที่เดียว เหตุที่ผลิตภาพของเกษตรกรไทยอยู่ในระดับต่ำเช่นนี้สืบเนื่องมาจากอุปสรรคและปัญหาหลายประการด้วยกัน กล่าวก็คือ

1. ปัญหารံ่องที่ดิน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการผลิตทางเกษตรกรรม นั่น ปรากฏว่าขนาดเนื้อที่ถือครองเพื่อทำการเกษตรของแต่ละครอบครัว นับวันแต่จะแบ่งออกเป็นแปลงเด็กแปลงน้อยกระจัดกระจางมากขึ้น และการรีบีที่ทำกินจะเป็นปัญหาที่นับวันจะเพิ่มพูนขึ้นไปเรื่อย ๆ ดังรายงานของธนาคารโลกที่กล่าวว่า เกือบ 12% ของครอบครัวชาวนาทั้งประเทศต้องเช่าที่ทำกิน และมีแนวโน้มว่าพื้นที่ดินที่ยืดรองของชาวไร่ชาวนาจะเด็กลงเรื่อยไป สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกษตรกรเหลือที่ทำกินน้อยลงนั้น หรือต้องหันไปเช่าที่ดินคนอื่น ก็เพราะการสูญเสียที่ดินให้แก่เจ้าหนี้น่องจากมีรายได้ไม่เพียงพอชำระบน้ำสิน และ เพราะจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น แต่ที่ดินมีอยู่จำกัด ซึ่งนับเป็นอุปสรรคต่อการขัดรีนาอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะไม่อาจนำอาเครื่องขักรเครื่องยนต์เข้าไปใช้ในการผลิตได้อย่างประหยัด และ การผลิตในรูปขนาดใหญ่ก็ยอมจะเป็นไปได้ยาก

ยิ่งกว่านั้น เกษตรกรของเราอยู่ในภาวะที่ต้องเช่าที่ดินทำมาหากินและกลับเป็นผู้เช่ามากขึ้นตลอดเวลาด้วย ตามประกาศของทรงราชการปรากฏว่าที่ดินที่เกษตรกรต้องเช่าเขาทำกินนั้นมีอยู่ในขณะนี้ถึงเกือบ 14 ล้านไร่ เป็นที่นาเช่าเสีย 8 ล้านกว่าไร่ และประมาณว่าครอบครัวที่เกษตรกรทำกินในที่ดินขนาดเด็กกว่า 25 ไร่มีอยู่ถึง 60% ของครอบครัวเกษตรกรทั้งประเทศ

2. ปัญหารံ่องแรงงาน ซึ่งนับเป็นปัญหาใหญ่อีกเรื่องหนึ่ง และนับวันปัญหา

เรื่องนี้ก็จะทวีรุนแรงขึ้น หากมีได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้องจรด จากความจริงที่ว่าเนื้อที่ดีอกรองเพื่อทำการเกษตรมีอยู่จำกัด และนับวันจะยิ่งแบ่งอยู่เด็กลงไปดังกล่าวข้างต้น ลักษณะเช่นนี้ทำให้อัตราส่วนของแรงงานต่อที่ดิน (Man-Land-Ratio) สูง ก่อให้เกิดปัญหาผลผลิตลดน้อยถอยลง (Diminishing Return) ได้ง่าย ขณะเดียวกันก็เกิดปัญหาการว่างงานแฝง (Disguised Unemployment) ขึ้นด้วย ซึ่งหมายความว่าแรงงานในท้องไร่ห้องน้ำยังมีได้นำมาใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่

3. **ปัญหารือทุน เกษตรกรไทยต้องประสบปัญหารือขาดแคลนทุนรองทั้งในรูปเงินทุน และทุนในรูปเครื่องมือเครื่องจักรกล และที่สำคัญยิ่งก็คือ ส่วนใหญ่ตกอยู่ในสภาพมีหนี้สินด้วยกันทั้งสิ้น จากการเปิดเผยของกรมพัฒนาที่ดินปรากฏว่าเกษตรกรประมาณร้อยละ 80 คือ 4 ล้านครอบครัว ในจำนวน 5 ล้านครอบครัว ตกอยู่ในภาวะมีหนี้สินคิดรวมทั้งสิ้นในรา 16,000 ล้านบาท ในขณะที่โดยเฉลี่ยเกษตรกรรายได้ปีละไม่เกิน 6,000 บาทต่อครอบครัว และบางครอบครัวก็ยากจนถึงขั้นมีรายได้ปีหนึ่งไม่ถึง 500 บาท สภาพเช่นนี้เป็นการชี้ชัดว่าการเก็บออมสำหรับใช้เป็นทุนรองนั้นไม่อาจจะทำได้ เพราะจะต้องนำรายได้ซึ่งมืออยู่น้อยนั้นไปชดใช้หนี้สินนั่นเอง**

สินเชื่อเพื่อการเกษตร ธนาคารแห่งประเทศไทย ได้กำหนดให้ธนาคารพาณิชย์ในประเทศปล่อยเงินกู้ เป็นจำนวนไม่ต่ำกว่า 13 เปอร์เซ็นต์ของยอดเงินฝาก แต่ก็ไม่สามารถช่วยเหลือเกษตรกรได้มากพอ เพราะในขณะที่ธนาคารพาณิชย์ทั่วประเทศปล่อยสินเชื่อให้เกษตรกรเป็นเงิน 14,500 ล้านบาท เกษตรกรยังต้องกู้จากเอกชนในท้องถิ่นถึง 6,000 ล้านบาท การกู้ต้องผ่านสถาบันเกษตรกรซึ่งมีสภาพง่อนแง่น และไม่เอื้ออำนวยต่อเกษตรกรที่ยากจน ซึ่งมืออยู่ส่วนมาก การกู้ธนาคารพาณิชย์โดยตรงมักจะเป็นเกษตรกรที่มีฐานะดี ซึ่งธนาคารวางแผนใจแล้ว จะนั่นโอกาสที่เกษตรกรจะต้องเป็นหนี้สินเอกชนในท้องถิ่นจะต้องมีอยู่ต่อไป ทั้งโอกาสที่จะชำระหนี้สินก็ไม่ได้เพิ่มขึ้น

4. **ปัญหารือการประกอบการ โดยปกติ ที่ดิน แรงงาน และทุนนั้น โดยตัวของมันเองจะไม่ก่อให้เกิดผลผลิตที่เป็นโภคทรัพย์ขึ้นได้ จึงต้องมีการนำมาร่วมกันจึงจะเกิดผลผลิตขึ้นได้ ซึ่งจะบังเกิดผลดีที่สุดนั้นเกษตรกรจะต้องสามารถตัดสินใจได้ถูกต้องในประเด็นสำคัญประการหนึ่ง ก็คือ จะต้องเลือกตัดสินใจว่าจะผลิตพืชผลชนิดใดจึงจะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนสูงสุด โดยเสียค่าปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวน้อยที่สุด การจัดไว้ให้ได้ประโยชน์สูงสุดดังกล่าวนี้เกษตรกรจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับหลักการจัดไว้เป็นพื้นฐาน แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายว่า ระบบการศึกษาของเรายังมีได้ขาดหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และสังคม ทั้งการศึกษาเกี่ยงไม่ขยายไปสู่ห้องเรียนที่ได้อย่างทั่วถึง ด้วยเหตุนี้**

การจัดไว้ในจังหวีเป็นไปตามบัญญัติกรรม หรือตามแบบฉบับที่เคยทำสืบท่อกันมาซึ่งเป็นไปอย่างขาดประสิทธิภาพมาก

5. **ปัญหาทางด้านชลประทาน** การขาดแคลนน้ำ สำหรับเพาะปลูก จากการสำรวจข้อมูลในระดับหมู่บ้านของศูนย์ประสานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ พบว่า หมู่บ้านจำนวน 3,824 หมู่บ้าน กระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศไทย มีปัญหาการขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร นับเป็นอุปสรรคที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ถึงแม้จะได้มีการสร้างเขื่อนและที่เก็บน้ำหลายแห่งรวมเป็นพื้นที่ชลประทานร้อยละ 17.5 แล้วก็ตาม แต่มีปริมาณเทียบกับเนื้อที่เพาะปลูกพืชทั้งหมดของประเทศไทยซึ่งมีอยู่ในราوا 146.9 ล้านไร่แล้ว แต่มีแหล่งน้ำอยู่ไม่เกิน 25 เปอร์เซ็นต์ของที่เพาะปลูกทั้งหมด หรือประมาณ 36 ล้านไร่ ซึ่งนับว่ายังอยู่ในระดับต่ำมาก ยังไปกว่านั้น พื้นที่ในเขตชลประทานดังกล่าววนั้น ยังมีคันและคูที่สามารถส่งน้ำไปยังไกรนำไปไม่เกินร้อยละ 50 ด้วยเหตุนี้ เกษตรกรส่วนใหญ่จึงยังคงปลูกพืชได้ดีดูเดียว เพราะยังต้องอาศัยฝนฟ้าตามธรรมชาติอยู่ เช่นเดิม จึงมักจะประสบปัญหาฝนแล้งหรือไม่กันน้ำท่วมอยู่เนื่องๆ และแต่ละครั้งก็ทำให้พื้นที่เพาะปลูก แตกพังได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมาก ไม่น้อย

นอกจากปัญหาต่างๆ ทั้ง 5 ประการดังกล่าวแล้ว การผลิตในภาคเกษตรกรรมยังประสบปัญหาสำคัญอีกหลายประการด้วยกัน ออาทิเช่น ปัญหาร่องปูย บุบเบ็นปัญหาอีกปัญหานั่น สาเหตุที่เกิดปัญหาการขาดแคลนและราคาสูง เพราะเรามีโรงงานผลิตปูยในประเทศไทยได้อย่างเพียงพอ ต้องส่งซื้อเข้ามาจากต่างประเทศ การส่งซื้อปูยจากต่างประเทศมาสำรองไม่ใช่วิธีการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง เป็นการช่วยบรรเทาความเดือดร้อนไปได้ชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น และเกษตรกรเพียงส่วนน้อยได้รับการช่วยเหลือ ยังมีเกษตรกรอีกจำนวนมากที่ต้องช่วยตัวเอง ซื้อปูยเงินเชื่อในราคามิ่งเป็นธรรมและบางครั้งอาจจะได้ของปลอม นอกจากนี้ ก็มีปัญหาร่องศัตรูพืช ตลอดจนปัญหาการคัดเลือกพืชพันธุ์ที่เหมาะสม การใช้ทรัพยากรากโนโลยี และการจัดการที่ไม่เหมาะสม เหล่านี้เป็นต้น

2. **ปัญหาด้านการตลาด อุปสรรคสำคัญอีกประการหนึ่งที่ขัดขวางการเกษตรกรรมไว้ให้ก้าวหน้าไปอย่างสม่ำเสมอ ก็คือ ระบบการตลาดที่ขาดประสิทธิภาพ เริ่มตั้งแต่การซื้อขายผลิตผลทางเกษตรจากมือผู้ผลิตตลอดเรื่อยไปจนถึงผู้บริโภคภายในประเทศไทยและผู้ซื้อในต่างประเทศ**

ปกติปีหนึ่งเกษตรกรมีรายได้เป็นก้อนเป็นกำกີเพียงครั้งเดียวเท่านั้น เมื่อเก็บเกี่ยวพืชผลก็ต้องรับขายเพื่อเอาเงินมาจับจ่ายใช้สอย แม้ว่าจะตกเป็นเบี้ยล่างโดยโคนกราดราคากลางๆ เอาไว้แล้วก็ตาม นานา จากพ่อค้ายื่อยที่เข้าไปรับซื้อถึงไร่นาก็ต้องจำยอม เพราะ

เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นรายย่อยและที่ทำกินก็อยู่กรุงรัชการชาห์ไก่จากตัวตลาด ไม่มีเส้นทางคมนาคมตัดผ่านใกล้ชิด เกษตรกรไม่สามารถจะนำผลิตผลออกมายังเชิงในตลาดได้ จึงต้องขายมายังสินค้าของตนให้แก่พ่อค้าข่ายที่บุกบ้านเข้าไปซื้อถึงร้าน ทั้งนี้ไม่โดยตรงก็ทางอ้อม สภาพตลาดการค้าผลิตผลเกษตรจึงมีลักษณะเป็นตลาดของผู้ซื้ออุบัติลดเวลา เกษตรกรผู้ผลิตมีอำนาจในการต่อรองราคาน้อยมาก

สำหรับสินค้าที่ออกจากรัฐบาลเกษตรกรผู้ผลิตมาแล้วยังปรากฏว่ากว่าจะถึงมือผู้บริโภค หรือผู้ซื้อออก สินค้าจะต้องผ่านมือห่วยทอดห่วยตอน ซึ่งแต่ละขั้นตอนก็จะมีการพอกค่าใช้จ่าย ค่าเสียหาย ผลกระทบในการเปลี่ยนมือทุกครั้ง การขนส่งก็ยังอยู่ในสภาพที่ไม่ประทัยด และประสิทธิภาพต่ำ สิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุใหญ่ที่ทำให้ต้นทุนสินค้าเกษตรกรรมเพิ่มสูงขึ้นทุกกรณี ยิ่งกว่านั้น ด้านตลาดการค้าต่างประเทศก็หาความแน่นอนยาก เพราะขาดการวางแผน ด้านตลาดที่เหมาะสมสมรรถกุม ระบบการตลาดที่เป็นไปอย่างขาดประสิทธิภาพ และตามบัญญ ตามกรรม เช่นนี้ นอกจากรัฐบาลที่ทำให้ผู้ผลิตอ่อนไหวแก่ เกษตรกรได้รับผลกระทบแทนต่อกว่าที่ควรแล้ว ผู้บริโภคจึงต้องจ่ายเงินซื้อสินค้าด้วยราคาที่สูงเกินจำเป็นอีกด้วย และที่สำคัญก็คือส่งออกไปจำหน่ายแข่งขันในตลาดต่างประเทศได้ยาก

3. ปัญหาด้านราคา นอกเหนือไปจากต้นทุนแล้วโดยโดยปกติราคารับซื้อผลิตผลเกษตร ทำให้ชาวไร่ชวนได้รับผลกระทบไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วยดังกล่าวแล้ว วงการเกษตรกรรมของไทยจึงเผชิญกับปัญหาทางด้านราคาน้ำที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่ง คือความไม่เสถียรภาพของราคากลางต่าง ๆ นั่นคือการที่ราคาน้ำที่ผลิตมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ สภาพเช่นนี้ทำให้ชาวไร่ชวนไม่สามารถหาราษรหรือประมาณการล่วงหน้าได้ว่าตนควรจะลงทุนผลิตพืชผลชนิดใดเป็นจำนวนเท่าใด และจะได้ผลตอบแทนโดยประมาณเท่าใด นั่นก็คือทำให้ไม่สามารถวางแผนทางด้านการผลิตและการตลาดได้อย่างแน่นอนเหมือนเช่นการผลิตในสาขาอื่น ๆ

เหตุผลสำคัญที่ทำให้ราคากลางต่าง ๆ ไม่เสถียรภาพนั้น นอกจากราคาเป็นเพียง พืชผลเกษตรส่วนใหญ่ของไทยส่วนมากเป็นรายย่อยตัวต่างประเทศ ทำให้ต้องขึ้นอยู่กับราคานในตลาดโลกแล้ว การขาดเสถียรภาพของราคายังสืบเนื่องมาจากการที่ประเทศไทยได้มี โครงการประกันหรือพยุงราคาน้ำที่ผลิตเกษตร ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาอีกด้วย เกี่ยวกับเรื่องนี้ เพิ่งจะเริ่มให้ความสนใจและกำหนดกันขึ้นเป็นนโยบายกิจกรรมสัมบัณฑุรัฐบาลประชาธิปไตยนี้เอง

สินเชื่อเพื่อการเกษตร

เท่าที่ได้นำเอาปัญหาต่าง ๆ ที่ขัดขวางความก้าวหน้าของการเกษตรกรรมไทยมาพิจารณาโดยคร่าว ๆ ข้างต้นนี้ก็ตัวอย่างที่ประยุกต์ที่จะชี้ให้เห็นว่าการขาดแคลนทุนรอน หรือ

อีกนัยหนึ่งก็คือ สินเชื่อเกษตรนั้น เป็นเพียงปัญหาหนึ่งในบรรดาปัญหานานัปการที่ขาดขวาง การพัฒนาสาขาวิชาการเกษตรของประเทศไทย จากสภาพข้อเท็จจริงอันนี้เองทำให้สามารถได้ข้อสรุปที่สำคัญอย่างน้อย 2 ประการด้วยกัน ก็คือ ประการแรกเป็นความจริงที่ว่าสภาราษฎร์แคลน สินเชื่อนั้นเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาสาขาวิชาการเกษตรกรรมประสบความล้มเหลว ขณะเดียวกันความจริงก็มีต่อไปอีกประการหนึ่งเช่นกันว่าถึงแม้จะสามารถจัดการให้สินเชื่อเพื่อการเกษตรมีครบถ้วนสมบูรณ์เพียงใดก็ตาม แต่ถ้าหากไม่สามารถจัดการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ให้ลุล่วงลงไปพร้อมกันแล้วก็เป็นไปไม่ได้เช่นกันที่การพัฒนาเกษตรกรรมของไทยจะบรรลุผลสำเร็จ

ตามสภาพความเป็นจริงนั้น สินเชื่อเพื่อการเกษตรมีลักษณะเป็นเพียง “ตัวเรื่อง” หรือ “สิ่งเร้า” หรืออีกนัยหนึ่งก็คือเป็นฝ่ายสนับสนุนเท่านั้น ฉะนั้น ลำพังแต่สินเชื่อเพียงอย่างเดียวย่อมไม่สามารถจะแก้ปัญหาการเกษตรทั้งมวลได้ ซึ่งถ้าจะเบริรยนเที่ยบกับปฏิกริยาในทางเคมีแล้ว ก็ไม่ต่างอะไรกับการเตรียมสารที่มีแต่เพียงตัวเรื่องโดยขาดสารที่จำเป็นอื่น ๆ ดังนั้น ปฏิกริยาในทางเคมีหรืออีกนัยหนึ่งก็คือการพัฒนาเกษตรย่อมไม่สามารถบังเกิดขึ้นได้ตามความประสงค์ ซึ่งร้ายกลับจะทำให้เกิดการสั่นเปลือยตัวเรื่องหรือไม่ก็เป็นการใช้ตัวเรื่องให้สั่นเปลือยโดยไร้ประสิทธิภาพอีกด้วย

ยิ่งกว่านั้น ยังมีความจริงอีกประการหนึ่ง ที่จะมองข้ามไปไม่ได้เป็นอันขาด ก็คือ การแก้ปัญหาต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นสาขาใดก็ตาม ขั้นแรกจะต้องวิเคราะห์หรือ จำแนกแยกแยะปัญหาให้เข้าใจโดยถ่องแท้เสียก่อน ประเด็นต่อมาก็คือจะต้องขับเคลื่อนให้ทะลุ ปรุไปร่วงว่าจะใช้วิธีการใดดี จึงจะแก้ปัญหาได้บรรลุผล และเมื่อกำหนดวิธีการได้เหมาะสมแล้ว ก็ถึงขั้นที่จะต้องวางแผนดำเนินงานให้สอดคล้องกับวิธีการที่กำหนดไว้แน่น ต่อจากขั้นนี้แล้ว จึงถึงขั้นที่จะต้องกำหนดแนวทางการเงินว่าการดำเนินงานตามแผนนั้นจะใช้เงินมากน้อยเท่าใด จะจัดหาเงินด้วยวิธีการใด และจากแหล่งไหน ดังนั้น แผนการทางการเงินมาใช้แก้ปัญหา ต่าง ๆ จึงเป็นงานที่ควรดำเนินการด้วยความรับผิดชอบอย่างสูง คือภายหลังจากที่มีแผนงานพร้อมแล้ว และตามปกติถ้ามีแผนงานที่ดีเป็นที่เชื่อถือได้ว่าจะแก้ปัญหารรลุผลแล้วก็มักจะหาทุนรองมาดำเนินงานได้ไม่ยาก เพราะเมื่อเหล่าเงินมีความเชื่อมั่นว่าแผนงานนั้นดี ผู้ที่จะดำเนินงานตามแผนก็ต้องมีความสามารถจะปฏิบัติภารกิจให้สมกับที่ตั้งใจไว้ ไม่ใช่แค่การขอรับทุนรองให้ ทั้งนี้ ก็เพราะเพื่อประโยชน์ของทุกฝ่าย และที่สำคัญก็คือเพื่อผลประโยชน์ของสังคมเป็นส่วนรวมนั่นเอง

ด้วยเหตุนี้เอง รัฐบาลภาครัฐที่จะให้เงินทุนจากสถาบันการเงินภาคเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากรัฐบาลชนาการพาณิชย์ ให้ลองยกไปสู่ท้องไว้ท่องนาเพื่อเป็นตัวเรื่องในการ

เพิ่มนาภาคเกษตรกรรม และขณะเดียวกันก็เพื่อขับไล่ตลาดเงินของระบบของนายทุนท้องที่ตลอดจนเพื่อก้าวคนกลางซึ่งคิดออกเบื้องจากชาวไร่ชานในอัตราแพงลิบลิบให้นังเกิดผลอย่างจริงจัง และมีประสิทธิภาพแล้ว แน่นอนที่สุดรัฐบาลจะต้องมีแผนพัฒนาเกษตรกรรมที่เหมาะสมรัดกุม และการนำเอาแผนไปปฏิบัติตามดูแลจนการควบคุมติดตามแผนจะต้องดีและมีประสิทธิภาพด้วย ทั้งนี้โดยแผนตั้งกล่าวจะต้องกำหนดขั้นมาให้สอดคล้องกับปัญหาต่าง ๆ ที่ขาดขวางความก้าวหน้าของภาคเกษตรกรรมตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

ในทางกลับกัน ถ้าหากมีได้จัดเตรียมแผนงานที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของภาคเกษตรกรรมไว้ให้พร้อมแล้ว แต่กลับเร่งระดมเงินทุนให้ไหลเข้าไปสู่ท้องไทรท้องนาโดยไม่สอดคล้องประสานสัมพันธ์กับแผนงานแล้ว ผลได้ก็จะไม่คุ้มกับผลเสียอย่างแน่นอน เพราะนอกจากเงินทุนจำนวนนี้จะมีได้ช่วยแก้ไขปัญหาด้านลังของภาคเกษตรอย่างได้ผลจริงจังแล้ว การที่ยังมีได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ พร้อมกันไป ก็จะยิ่งทำให้เกษตรกรต้องมีภาระหนี้สินเพิ่มขึ้นอีกด้วย และที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือความไม่พร้อมของภาคเกษตรกรรมที่จะรับเงินทุนจำนวนนี้ไปใช้อย่างมีประสิทธิผลที่จะก่อให้เกิดการใช้เงินทุนอย่างขาดปะสิทธิภาพหรืออิกนขหนึ่งก็คือไม่คุ้มค่านั่นเอง

อนึ่ง ถ้าหากเงินทุนที่เร่งระดมนั้นเป็นเงินที่นำไปจากระบบทนาการพาณิชย์ด้วยแล้ว ก็ยังมีประเด็นที่จะต้องพิจารณาเพิ่มเติมอย่างรอบคอบเพิ่มขึ้นด้วย ทั้งนี้ กิจกรรมทางการพาณิชย์นั้นเปรียบเสมือนผู้ชั้นอยู่ตรงกลางซึ่งมีภาระที่จะต้องรับผิดชอบต่อนักคิดทั้งสองฝ่าย ก cioè ทั้งผู้มีภาระและผู้มีอำนาจ ในการกับผู้มีอำนาจ ไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่ส่องฟ้าขึ้น ที่ต้องหันหน้าไปรับผิดชอบเงินทุนที่ได้มาจากธนาคาร ดังนั้น ระบบธนาคารพาณิชย์จึงต้องพึงสังวรและระมัดระวังในทุนรองที่ให้ภาคเกษตรกรรมกู้ยืมไป เนื่องจาก ทุนรองดังกล่าว นั้น ธนาคารได้มายากเงินออมของประชาชนอีกทอดหนึ่ง ความเชื่อถือซึ่งกันและกันในระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องอันได้แก่ผู้ฝากเงินกับผู้กู้ยืมเงิน จึงมีความสำคัญต่อกันอย่างยิ่ง bard โดยต่างฝ่ายต้องพยายามปรึกษาผลประโยชน์ให้แก่กันอย่างชื่อสัตย์สุจริต เมื่อผู้ฝากเงินมีความไว้วางใจต่อธนาคารที่ตนนำเงินมาฝากไว้จะได้รับประโยชน์จากการฝากเงินและได้รับความสะดวก แน่นอนในการถอนเงินตามที่ต้องการแล้ว ฝ่ายธนาคารเองก็ย่อมจำเป็นต้องพิจารณาถึงการใช้ทุนรองของเกษตรกรว่าจะก่อให้เกิดผลลัพธ์ตอบแทนคุ้มค่าหรือไม่พร้อมกันไปด้วย

ภายใต้สภาวะแวดล้อมต่าง ๆ ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ไม่ว่าจะพิจารณาจากแง่เศรษฐกิจ การเมืองหรือสังคมก็ตาม ระบบธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องช่วยก้ามุ่นส่งเสริมและรับผิดชอบต่อภาคเกษตรกรรมโดยไม่อาจปฏิเสธได้ เพราะความจริงมีอยู่ว่า ความเจริญก้าวหน้าของภาคเกษตรกรรมนั้นย่อมหมายถึงความเจริญรุ่งเรืองของประเทศไทย ซึ่งนั่นย่อมหมายถึงความก้าวหน้าของระบบธนาคารพาณิชย์และธุรกิจอุตสาหกรรมอื่น ๆ

ทั้งปวงด้วย ตรงกันข้ามถ้าหากภาคเกษตรกรรมประสบภัยภาวะดื้อกลังกือข้าหังเลยว่า ภาคเศรษฐกิจอื่น ๆ ซึ่งรวมถึงระบบธนาคารพาณิชย์ด้วยจะคงทนต่อการอยู่ได้

อย่างไรก็ตาม ในการให้สินเชื่อแก่ภาคเกษตรกรรมนั้นจากประสบการณ์ของธนาคารพาณิชย์ ที่ได้เริ่มนับถูกเบิกการให้สินเชื่อในด้านนี้มากกว่ามีปัญหาและอุปสรรคนานัปการ ทั้งที่เป็นปัญหาภายในระบบธนาคารพาณิชย์เอง และปัญหาที่เกิดจากภายนอก ส่วนสินเชื่อเกษตรธนาคารกรุงเทพจำกัดได้ชี้ให้เห็นปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวข้างต้น ซึ่งเป็นสิ่งรือรังมาตลอดไว้หลายประการด้วยกัน โดยพอจะสรุปได้ดังนี้ คือ

อุปสรรคสำคัญของการดำเนินงานที่เกิดจากภายนอก

1) เรื่องพนักงาน พนักงานที่จะมีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านสินเชื่อเพื่อการเกษตรนั้น จะต้องมีความสนใจ และที่สำคัญคือต้องมีใจรักความเป็นอยู่ในชนบทของเกษตรกร อย่างจริงใจ ยินยอมและพร้อมที่จะอดทนต่อการดำเนินงานที่มีอุปสรรคนานัปการอยู่ตลอดเวลา และขณะเดียวกันก็ต้องซื่อสัตย์ต่ออุดมการณ์และสถาบัน รวมทั้งเกษตรกรผู้เป็นลูกค้า จริงอยู่แม้ในปีหนึ่ง ๆ ผู้มีคุณวุฒิมาสมัครงานเป็นจำนวนมากก็ตาม แต่การคัดเลือกตัวผู้ที่เหมาะสมได้นั้นมีอยู่น้อยเหลือเกิน นอกจากนั้นแล้วพนักงานใหม่เหล่านี้ยังจะต้องรับการฝึกอบรมอีกอย่างน้อย 2 ปีกว่าจะจะเป็นเจ้าหน้าที่ที่ดีทางด้านนี้ได้

2) ค่าใช้จ่าย จากการที่ต้องให้พนักงานเทคนิคโดยเฉพาะ ตลอดจนการปฏิบัติงาน ในสานัมที่ต้องใช้เครื่องมือพิเศษ และการอำนวยสินเชื่อแต่ละรายในวงเงินน้อย นับเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เสียค่าใช้จ่ายสูง ยิ่งกว่านั้นการที่เกษตรกรผู้เป็นลูกค้ามีจำนวนมากmany และอยู่กระจายในท้องถิ่นชนบท ก็ตามไม่รีบของตน ยังทำให้ธนาคารต้องมีพนักงาน ด้านนี้เป็นจำนวนมากเพียงพอโดยหมายเหตุสมกับจำนวนลูกค้า ซึ่งก็เป็นอีกทางหนึ่งที่ทำให้เสียค่าใช้จ่ายสูงขึ้นด้วย ผิดกับการให้สินเชื่อแก่ภาคเศรษฐกิจอื่นที่ส่วนใหญ่มีลูกค้าไม่มาก รายนัก และแต่ละรายก็มีวงเงินกู้สูง

3) เรื่องการติดตามผล การให้สินเชื่อแก่ภาคเกษตรกรรมที่จะบังเกิดผลจริงขึ้นนั้น จะต้องมีการควบคุมติดตามผลและกำกับแนะนำอย่างใกล้ชิด ซึ่งเป็นเรื่องที่ดีที่ได้ยากกว่า การให้สินเชื่อประเภทอื่นมาก เพราะพนักงานจะต้องปฏิบัติงานในท้องที่ต่าง ๆ ที่อยู่ห่างไกล จากสำนักงาน ทั้งนี้ เนื่องจากเกษตรกรอยู่กระจัดกระจายในท้องที่ต่างๆ ท้องนาดังกล่าวมากแล้ว นั่นเอง

อุปสรรคสำคัญของการดำเนินงานที่เกิดจากภายนอก

1. ตัวเกษตรกร ความไม่พร้อมของเกษตรกรที่จะรับสินเชื่อเพื่อการเกษตรนับเป็นปัญหาที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะสินเชื่อหรือเงินกู้นั้นมีทั้งคุณและโทษเปรียบเสมือนคานสองคม

ถ้าหากผู้ถูกไม่สามารถใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่แล้ว การไม่ถูกไปจะเป็นการดีกว่า เพราะการถูกที่ไม่เกิดด้วยตัวเองจะทำให้มีภาระหนี้สินรุนแรงหนักยิ่งขึ้น โดยทั่วๆไปแล้ว เกษตรกรส่วนใหญ่ของเรายังขาดความเข้าใจและไว้วางใจ ทั้งไม่ค่อยจะกระตือรือร้นต่อหลักเกณฑ์ของธนาคาร ตลอดจนไม่ค่อยยอมรับหักคนติดของการร่วมรับผิดชอบ และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2. เรื่องการประกอบการ ตามปกติการประกอบการในอาชีพเกษตรนั้นมีอัตราการเสี่ยงภัยสูงเมื่อเปรียบเทียบกับอาชีพอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในท้องถิ่นทุรกันดารห่างไกล เส้นทางคมนาคม ปัญหาเกษตรกรรมได้มีที่ดินเป็นของตนเอง และทั้งขั้นตอนประกอบอาชีพภายใต้สภาพแวดล้อมความคุณไม่ได้ ตลอดจนการไม่สันทัดต่อการใช้ทุนรอนหรือปลูกพืช หมุนเวียน และมักจะประสบกับความแห้งแล้งขาดแคลนน้ำ ความเสียหายเนื่องจากศัตรูพืช และการโจรมรุนแรงต่าง ๆ

3. เรื่องการขายผลิตผล เนื่องจากเกษตรกรผู้ผลิตยังต้องพึ่งพาอาศัยพ่อค้าคนกลางในการขายผลิตผลแต่ละชนิด รวมทั้งราคาผลิตผลที่มักจะไม่แน่นอน ประกอบกับการขนส่ง ก็ยังไม่สะดวก สิ่งต่าง ๆ ดังกล่าววนเวียนกระบวนการระหว่างผู้ผลิตและผู้ซื้อ ทำให้ขาดแคลนน้ำ ความเสียหายเนื่องจากศัตรูพืช และการโจรมรุนแรงต่าง ๆ

4. เรื่องการรวมกลุ่ม การรวมกลุ่มเพื่อค้าประคันกันเองเป็นแนวทางที่จะช่วยให้สามารถปล่อยสินเชื่อได้มากขึ้น แต่ก็มักจะประภากฎว่าการคัดเลือกตัวผู้นำที่มีความรู้ความสามารถและความรับผิดชอบต่อสมาคมภายในกลุ่มเดียวกันโดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตนอันเป็นที่น่าเชื่อถือของเหล่าสมาชิกนั้น เป็นเรื่องที่จัดหาภัยได้มากมาก

อุปสรรคหนาประการที่จำกัดหรือขัดขวางการดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์ในการให้สินเชื่อแก่ภาคเกษตรกรนี้ แน่นอนอุปสรรคสำคัญที่มีภาระหนักที่สุดคือความรับผิดชอบของธนาคารพาณิชย์เองที่จะต้องปรับปรุงแก้ไข แต่สำหรับอุปสรรคสำคัญอีกนั้นคือความเชื่อถือในสถาบันการเงินของประเทศไทยที่จะเข้าไปจัดการแก้ไขได้ทั้งหมด ทั้งนี้ ก็เพราะถ้าจะว่าไปแล้วอุปสรรคจากภายนอกนั้นที่จริงก็คือปัญหานานาประการที่ขัดขวางความก้าวหน้าของภาคเกษตรกรรมตามที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดข้างต้นนั้นเอง

ด้วยเหตุนี้ ถ้าหากรัฐบาลประสงค์จะระดมทุนเฉพาะอย่างยิ่งจากธนาคารพาณิชย์ เพื่อพัฒนาภาคเกษตรกรรมโดยใช้ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่ากับเงินที่สูญเสีย รัฐบาลก็จะต้องเข้าช่วยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคขัดขวางความก้าวหน้าของภาคเกษตรกรรมดังกล่าว ข้างต้นอย่างอาจร้องอาจซัง โดยมีแผนการที่ประสานสอดคล้องกันอย่างเหมาะสมทุกขั้นตอน

อย่างไรก็ได้ เนื่องจากปัญหาในการเกณฑ์กรรมมีอยู่มาก many และปัญหานางอย่างกีสลับ-ชันซ้อนเกี่ยวกับกันอย่างลึกซึ้งในแง่เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ซึ่งไม่อาจจะแก้ไขให้หมดสิ้นไปได้ในช่วงเวลาอันสั้น ดังนั้น แผนแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนาภาคเกษตรกรรมที่จะใช้ อย่างได้ผลในทางปฏิบัติจึงน่าจะกำหนดขึ้นเป็นระยะหรือเป็นขั้นตอน ในขณะเดียวกันก็ กำหนดแนวทางในการระดมทุนให้สอดคล้องพร้อมกันไปด้วย การใช้ทุนเพื่อพัฒนาภาคเกษตร-กรรมจึงจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิผลสมบูรณ์

ตัวอย่างที่เห็นได้ง่าย ๆ ก็ เช่น ปัญหาการขายผลิตผลของเกษตรกรที่ต้องเสียเปรียบ และโดนกดราคา รวมทั้งการที่เกษตรกรขาดผู้นำกลุ่มที่มีคุณสมบัติเหมาะสมดังกล่าวมาแล้ว นั่น แผนการแก้ไขปัญหาเหล่านี้น่าจะกระทำได้ไม่ยาก เช่น กระทำการปรับปรุงและส่งเสริมให้สถาบันอันเป็นที่รวมของเกษตรกรได้แก่ สหกรณ์ หรือสมาคมของชาวไร่ช่วยดำเนิน งานกันได้อย่างมีประสิทธิภาพสูง มีฐานะเป็นหลักเป็นฐานที่สามารถเชื่อถือได้ และมีกระบวนการ อยู่ทั่วทุกท้องถิ่น เพื่อที่สถาบันการเงิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งธนาคารพาณิชย์จะได้อาศัยเป็น แหล่งติดต่อ กับเกษตรกร และเพื่อขอให้สถาบันดังกล่าวเป็นผู้ค้ำประกันเงินกู้ที่ธนาคารให้แก่ เกษตรกรโดยตรง นอกจากนั้น การสร้างฉางหรือคลังสินค้ากลางให้กระจายอยู่ในเขตท้องที่ อันเป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตรอย่างทั่วถึง ก็เป็นการสร้างโอกาสให้ธนาคารพาณิชย์ราย เงินกู้ให้เกษตรกรได้สะดวกและมากขึ้น เพราะธนาคารสามารถจะรับจำนำพืชผลที่เก็บรักษา ไว้ในฉางหรือคลังสินค้ากลางได้สะดวกขึ้นด้วย

เมื่อเกษตรกรกู้จากธนาคารพาณิชย์ได้โดยตรงก็ย่อมจะเสียดอกเบี้ยในอัตราที่ถูก กว่าการจ่ายให้พ่อค้าหรือนายทุนเอกชนในท้องถิ่น และเมื่อเป็นเช่นนี้ เกษตรกรก็ไม่ต้องไป ซื้อเชื้อสินค้าและบริการมาสำหรับอุปโภคบริโภค อีกที่ผลของพ่อค้าและนายทุนเอกชนใน ท้องถิ่นที่มีอำนาจต่อการกำหนดราคารับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรอย่างเอารัดเอาเปรียบก็ย่อม จะลดน้อยลง นอกจากนั้น การรวมกลุ่มกันเข้าด้วยกันช่วยสร้างความแข็งแกร่งในการต่อรองราคา อีกประการหนึ่งด้วย

สหกรณ์อเนกประสงค์เพื่อเกษตรกร

สำหรับรูปแบบของสหกรณ์ที่สมควรสนับสนุนเป็นอย่างยิ่งนั้นก็คือ สหกรณ์ อเนกประสงค์ (Multipurpose Co-operative Society) ที่มีวัตถุประสงค์ทั้งการให้สมาชิกกู้ยืมเงิน ไปลงทุนในการผลิต และขณะเดียวกันก็ช่วยเหลือสมาชิกในการขายผลิตผล คือทำหน้าที่แทน พ่อค้าและนายทุนพร้อมกันไปในตัว ดังนั้นผลประโยชน์ทั้งปวงจึงย่อมตกอยู่กับมวลหมู่ สมาชิก

ม.ล.เดช สนิทวงศ์ (หลวงเดชสหกรณ์) อคติประชานองค์มนตรีและอคติประชานกรรมการบริหารสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ได้เคยกล่าวไว้เมื่อปี 2515 ว่า “งานสหกรณ์เป็นงานที่มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับประเทศไทยในอันที่จะใช้เป็นเครื่องมือสำหรับแก้ไขความเป็นอยู่ของชาวชนบทให้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น” ในทرسนะของท่าน ม.ล.เดช สหกรณ์ที่จะเป็นองค์กรเศรษฐกิจซึ่งมีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจฯ นั้น จะต้องเป็น “สหกรณ์อเนกประสงค์” ท่านอธิบายว่า “ในสมัยปัจจุบัน ภาวะเศรษฐกิจและสังคมล้วนมีที่เป็นอยู่ได้บังคับให้สหกรณ์มีวัตถุประสงค์อย่างเดียวไม่ได้ ต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์อย่างอื่น อีกหลายอย่าง ซึ่งจะต้องดำเนินการพร้อมกันไป” ต่อมาเมื่อปี 2517 ท่าน ม.ล.เดช สนิทวงศ์ ได้เน้นบทบาทของสหกรณ์อเนกประสงค์ในบทบาทเรื่อง “มาตรการแก้ไขปัญหาการผลิต และการค้าข้าวของชาวนา” มีข้อความตอนหนึ่งดังนี้ “เมื่อชาวนาทั่วไปตกอยู่ในภาวะที่เรียกว่า ไม่มีทางป้องกันตนเองในทางเศรษฐกิจได้ บรรดาผู้ที่มีความรู้ทางวิชาการและผู้ที่มีความรอบรู้ งานในด้านปฏิบัติ ควรจะร่วมกันพิจารณาหาวิธีแก้ไขให้ชาวนาร่วมกันผนึกกำลังของตนให้พ้น จากอุทกพลดและอำนาจในทางเศรษฐกิจซึ่งมีกำลังเงินเป็นจำนวนมากมายหนุนหลังอยู่... วิธี การที่จะนำมาใช้นั้นควรจะเป็นระบบสหกรณ์อเนกประสงค์ ซึ่งมีหลักการสำคัญที่จะช่วยเหลือ ผู้ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมให้ร่วมรวมกันเป็นหมู่คณะ แล้วประกอบธุรกิจร่วมกัน เพื่อ มุ่งหาประโยชน์ส่วนรวมจากธุรกิจหลายอย่างที่สหกรณ์จะกระทำโดยไม่ต้องอาศัยคนกลาง... การใช้วิธีการสหกรณ์อเนกประสงค์เป็นปัจจัยในการแก้ไขฐานะเศรษฐกิจให้ดีขึ้น เป็นวิธีการ อย่างเดียวที่จะแก้ไขภาวะเศรษฐกิจของชาวนาโดยให้มีรายได้สูงขึ้น เป็นการกระจายรายได้ให้ ตกไปถึงชาวนามากกว่าที่เป็นอยู่ในเวลานี้ และจะทำให้ช่องว่างระหว่างผู้ที่มีรายได้จากการ ประกอบอาชีพต่าง ๆ กันรายได้ของชาวนาแคนเข้า หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ชาวนาจะมีรายได้ ทัดเทียมกับผู้ประกอบอาชีพอื่น ๆ”

วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร ได้กล่าวว่า “เมื่อพิจารณาระบบเศรษฐกิจแบบสหกรณ์ กับลักษณะพื้นฐานของรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจในชนบทที่แสวงหาแล้ว จะเห็นว่ามี ความสอดคล้องต้องกันทุกประการ กล่าวคือ ระบบเศรษฐกิจแบบสหกรณ์สามารถก่อให้เกิด การพัฒนาเศรษฐกิจในชนบทได้ เน้นการพัฒนาเป็นสำคัญ เป็นการพسانประโยชน์และ ปราศจากการขัดแย้งในผลประโยชน์ เป็นการผนึกกำลังในการผลิตและการตลาดอย่างมีระบบ ส่งเสริมการพัฒนาบุคคล สามัคคีธรรม พัฒนาเทคโนโลยีและการใช้ทรัพยากร มีความสัมพันธ์ กับภาคราชการและภาคธุรกิจภายนอกอย่างมีศักดิ์ศรีและความเท่าเทียมกัน และนอกจากนั้น ยังเป็นระบบเศรษฐกิจที่ปลูกจิตสำนึกในความรักชาติ ในการทำรักษาไว้ซึ่งสถาบันที่สำคัญ ของชาติตลอดจนวัฒนธรรมไทยในท้องถิ่น ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ระบบสหกรณ์จะ

ป้องกันชนบทให้พ้นจากอิทธิพลของอำนาจเศรษฐกิจและการเงินจากภายนอกพื้นที่ ก่อรากโดยสรุปถัดไป ระบบสหกรณ์จะสร้างจิตความสามัคคีในการผลิตและการตลาดขึ้นมาโดยพึ่งร่วมกันของชาวชนบทเอง ทั้งนี้โดยไม่ต้องอาศัยความอุปถัมภ์จากภาครัฐกิจภายนอกพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นในด้านเทคโนโลยี ในด้านเงินทุนหรือในด้านการตลาด ความสำเร็จในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจแบบสหกรณ์ในชนบทที่ว่าประเทศจะเป็นปรากฏการณ์แข็งแกร่งในการรักษาอิทธิพลและอิทธิพลทางเศรษฐกิจของชาติไทย

ในขณะเดียวกัน “สหกรณ์อเนกประสงค์” จะเป็น “องค์กรทางเศรษฐกิจ” ของพื้นที่ชนบทที่สมบูรณ์แบบ ซึ่งมีขอบข่ายการดำเนินงานที่กว้างขวาง รวมถึงการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและโครงสร้างทางคมนาคม การจัดหาเงินทุนและปัจจัย การผลิตอื่นๆ เช่น เครื่องมือและเครื่องจักรกล ปุ๋ย ยาปราศศัตรูพืช และยุ้งฉาง สำหรับเก็บพืชผล เพื่อใช้ประโยชน์เป็นส่วนกลาง การดำเนินการผลิตและการสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลผลิตทุกขั้นตอนที่อาจพึงกระทำได้ เช่น การสื้อขาว การแปรสภาพผลิตผลการเกษตรให้เป็นสินค้าอุตสาหกรรมและกิจกรรมอุตสาหกรรม การขนส่งและการค้ากับภายนอก สำหรับการวางแผนเศรษฐกิจและการพัฒนาจิตความสามัคคีในการทางเทคโนโลยีนั้น สหกรณ์อเนกประสงค์จะมีหน่วยงานวิชาการที่เข้มแข็ง ตลอดจนระบบข้อมูลที่ทันสมัย เพื่อให้การวางแผนและการพัฒนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับประเด็นที่ว่าด้วยการจัดตั้งสหกรณ์อเนกประสงค์ในพื้นที่ชนบทให้สามารถดำเนินบทบาทได้ตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้นนั้น สิ่งสำคัญประการแรกก็คือการพัฒนาบุคคลให้มีความซื่อสัตย์สุจริต ความยั่งหมั่นเพียร ความสำนักในการพึงตนเอง ความมัธยัสถ์และปริมาณความสามัคคีในการทางเทคโนโลยีนั้น สหกรณ์อเนกประสงค์จะมีหน่วยงานวิชาการที่เข้มแข็ง ตลอดจนระบบข้อมูลที่ทันสมัย เพื่อให้การวางแผนและการพัฒนาบุคคลดังกล่าวนี้ จะต้องได้รับความร่วมมืออย่างใกล้ชิดจาก “ผู้นำชุมชน” อันได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครุ และพะสังษ์ หรือผู้นำทางศาสนา ในบางพื้นที่ซึ่งการพัฒนาบุคคลได้กระทำเป็นผลสำเร็จอยู่แล้ว การจัดตั้งสหกรณ์ ซึ่งเป็นองค์กรทางเศรษฐกิจ ก็ย่อมจะดำเนินการได้โดยมีชักจูง สำหรับในบางพื้นที่ อาจมีความจำเป็นต้องใช้เวลาและความพยายามพอสมควรในการปฏิบัติการกิจกรรมเบื้องต้นดังกล่าวนี้ โครงการพัฒนาบุคคลในชนบทจะต้องจัดทำขึ้นในรายละเอียด โดยให้มีความเหมาะสมกับระดับของการพัฒนาจิตใจของประชากรในพื้นที่

น้ำ ๗ ตลอดจนระดับความเข้มแข็งของ “ผู้นำชุมชน”

ในด้านของโครงสร้างขององค์กรเศรษฐกิจ ซึ่งเรียกว่า “สหกรณ์อเนกประสงค์” ของพื้นที่ชนบทแต่ละพื้นที่นั้น จำเป็นจะต้องมี “สภาสหกรณ์” ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกคือบรรดาผู้ผลิตซึ่งเข้าร่วมในสหกรณ์ และเป็นผู้ที่ผ่านการพัฒนาจิตใจ ตลอดจนมีความรู้ความเข้าใจในหลักการและบทบาทของสหกรณ์เป็นอย่างดีแล้ว “สภาสหกรณ์” จะทำการเลือกตั้งสมาชิกจำนวนหนึ่งเพื่อทำหน้าที่เป็น “คณะกรรมการสหกรณ์” ซึ่งอยู่ในตำแหน่งหน้าที่เป็นภาระ คณะกรรมการดังกล่าวจะเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานของสหกรณ์ และรับผิดชอบต่อ “สภาสหกรณ์” ในด้านนโยบายและการบริหารงานของสหกรณ์ สำหรับโครงสร้างการบริหารงาน ก็จะประกอบด้วย หน่วยงานแผนเศรษฐกิจ ซึ่งจะทำหน้าที่สมมูลเป็น “เสนาธิการ” ขององค์กร ดูแลและรับผิดชอบในด้านการวางแผนดำเนินงานทั้งในด้านการผลิตและการตลาด ซึ่งสนับสนุนโดยระบบข้อมูลที่ทันสมัย หน่วยการผลิตพื้นฐาน ซึ่งจะควบคุมดูแลกิจกรรมการผลิตพื้นฐานในพื้นที่ เช่น การเพาะปลูก เป็นต้น ให้มีประสิทธิภาพ หน่วยการผลิตต่อเนื่อง ซึ่งรับผิดชอบควบคุมดูแลกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ที่ต่อเนื่องไปจากการผลิตพื้นฐาน เช่น โรงสีข้าวและอุตสาหกรรมแปรรูปต่าง ๆ และหน่วยการตลาด ซึ่งรับผิดชอบในด้านการทำน้ำยผลิตผลและผลิตภัณฑ์ทั้งหมดของสหกรณ์ นอกจากนี้ สหกรณ์ยังจะมีหน่วยงานอื่น ๆ ซึ่งรับผิดชอบกิจกรรมเฉพาะเรื่อง เช่น ร้านค้าซึ่งจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภค ศูนย์ครื่องจักรกล คลังปุ๋ยและยาปesticide ศหกรณ์ออมทรัพย์ เหล่านี้เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เนื่องจากขีดความสามารถในการผลิตของสหกรณ์ขึ้นอยู่กับขีดความสามารถทางเทคโนโลยีเป็นอย่างมาก ดังนั้นสหกรณ์จึงจำเป็นจะต้องมี “ที่ปรึกษาเทคโนโลยี” ซึ่งมีหน้าที่ให้คำปรึกษาแนะนำ และถ่ายทอดความรู้ทางเทคโนโลยีจากสถาบันวิจัยและสถาบันเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อพัฒนาระดับขีดความสามารถทางเทคโนโลยีให้ก้าวหน้าเสมอไป

ประเด็นสำคัญสุดท้ายที่จะต้องพิจารณาคือ ความหมายของคำว่า “พื้นที่ชนบท” หรืออีกนัยหนึ่งของเขตของพื้นที่ซึ่งองค์กรเศรษฐกิจตามที่กล่าวข้างต้นจะครอบคลุมถึงเพื่อให้การดำเนินงานของสหกรณ์อเนกประสงค์มีประสิทธิภาพ พื้นที่ชนบทจะต้องไม่ใหญ่เกินไป จนกระทั่งไม่อาจ “รวมคน” ได้สะดวก และจะต้องไม่เล็กจนเกินไปสำหรับที่จะพัฒนาองค์กรเศรษฐกิจได้ ข้อพิจารณาในเบื้องต้นคงจะสรุปได้ว่า “พื้นที่ชนบท” ควรจะอยู่ระหว่าง ตำบล กับ อำเภอ สุดแล้วแต่ขนาดและสภาพะในแต่ละพื้นที่ อย่างไรก็ตาม จะต้องยึดเป็นหลักการเสมอไปว่า สหกรณ์อเนกประสงค์ตามที่กล่าวมาข้างต้นจะครอบคลุมเฉพาะพื้นที่ซึ่งเป็นชนบทจริง ๆ และสมาชิกของสหกรณ์จะต้องเป็นผู้ประกอบการผลิตด้วยตนเองเท่านั้น ซึ่งหมายถึงว่าบุคคลซึ่งแม้จะอยู่ในพื้นที่ชนบท แต่มีอาชีพเป็นนักธุรกิจ หรือเป็นเจ้าของ

ที่ดินซึ่งมีได้ทำให้ทำงานเองบ่อมจะไม่รวมอยู่ในสมาชิกของสหกรณ์ (วิชิตวงศ์, 2530 : 18-23)

อย่างไรก็ตาม จากประสบการณ์ที่ผ่านมาปรากฏว่า ขบวนการสหกรณ์ในประเทศไทยแม้จะได้ริเริ่มกันมาช้านานแล้วก็ตาม แต่ก็หาได้เจริญรุ่งเรืองเท่าที่ควรไม่ ที่เป็นเช่นนี้ก็ เพราะประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจ และที่สำคัญคือยังไม่ตระหนักลิงผลประโยชน์ที่จะพึงมีพึงได้อย่างแท้จริง จากขบวนการสหกรณ์ ด้วยเหตุนี้งานส่งเสริมสหกรณ์ที่จะให้ได้ผลดีจึงควรให้กิจการสหกรณ์เกิดขึ้นจากความศรัทธาและเดื่อມิสของประชาชน มิใช่การยัดเยียดลงไปจากเมืองบน และรัฐบาลเข้าไปสอดแทรกมากจนกลายเป็นว่าสหกรณ์นั้นเป็นสหกรณ์ของรัฐบาลหาใช่ของสมาชิกไม่ จึงเห็นควรรับร่วมปรุงการดำเนินงานของสถาบันเกษตรกร โดยให้สถาบันเกษตรกรได้ดำเนินธุรกิจด้วยตนเอง โดยเจ้าหน้าที่ของทางราชการเพื่อให้ทำหน้าที่ให้คำแนะนำทางวิชาการเท่านั้น

อันที่จริงหลักการต่าง ๆ ของสหกรณ์นั้นล้วนแล้วแต่สอดคล้องกับหลักการของระบบประชาธิปไตยทั้งสิ้น และรัฐบาลชุดปัจจุบันนี้มีแนวนโยบายที่จะสนับสนุนกิจการสหกรณ์อย่างกว้างขวางอยู่แล้ว จะนั้นจึงสมควรอย่างยิ่งที่จะสนับสนุนกิจการประเภทนี้เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาภาคเกษตรกรรมโดยดำเนินการให้สอดคล้องกับแนวทางในการระดมทุน ด้วยวิธีการนี้ก็จะทำให้การแก้ปัญหาภาคเกษตรกรรมบรรลุผลเป็นขั้นตอนพร้อมกับการใช้ทรัพยากรด้านทุนก็เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพด้วย

ในประเทศไทยที่กำลังพัฒนา เช่นประเทศไทยนี้ การขาดแคลนทุนรองหรืออีกนัยหนึ่ง ก็คือ การมีปัจจัยทุนไม่เพียงพอ นั้นเป็นปัญหาที่สำคัญยิ่งขาดประการหนึ่ง ด้วยเหตุนี้เอง ประเทศไทยจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาใช้ทุนรองให้มีประสิทธิภาพสูงสุดเพื่อให้สัมภักดีเป็นสิ่งที่หาได้ยาก ปัญหาที่สำคัญที่สุดที่รัฐบาลน่าจะมองเห็นและถ้ามีความจริงใจที่จะทำคือ ปัญหาโครงสร้างด้านเศรษฐกิจและสังคม ทราบได้ที่ยังไม่มีการแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงโครงสร้างแล้ว ต่อให้ทุ่มเทเงินจำนวนมหาศาล ปัญหาที่แท้จริงก็คงแก้ไม่ได้ แต่จะวนเวียนอยู่อย่างนี้ตลอดไป